

Župný dom

Je to rokokovo-klasická budova palácového typu určená na administratívne účely bývalej Šarišskej stolice.

Ešte na konci stredoveku sa Prešov stal definitívne najvýznamnejším politickým, kultúrnym, hospodársko-správnym a tiež náboženským centrom Šarišskej stolice. Túto pozíciu si udržal aj v nasledujúcich storočiach. Význam mesta ešte vzrástol, keď sa v r. 1723 stalo sídlom jednej zo štyroch novozriadených právnych inštitúcií v Uhorsku, a to dištriktuálnej súdnej tabule, určenej na celú oblasť Potisia.

Otázky týkajúce sa Šarišskej stolice patrili do právomoci šarišského župana, resp. stoličných zhromaždení, konajúcich sa v sídle župana. Župana do funkcie menoval panovník. Župan bol veliteľom všetkých kráľovských vojakov, ktorí boli na území župy (stolice), ale súdil aj obyvateľov, okrem šľachty a duchovných, a staral sa o správu štátnych príjmov. Najstarším známym županom bol Peter, spomínaný r. 1217. Vtedy bolo územie Šariša ešte súčasťou veľkého pohraničného komitátu Novum Castrum, z ktorého sa vyčlenilo až ku koncu prvej polovice 13. storočia. Pôvodným sídlom šarišského župana bol Šarišský hrad, neskôr sa sídlo menilo v závislosti od jeho osoby.

Podobne nebolo stále aj miesto konania zhromaždení stoličnej šľachty, kongregácií. V 16. - 17. storočí prebiehali však zväčša v Prešove. Sídlo stoličnej administratívy sa do Prešova presťahovalo už v prvej polovici 17. storočia.

Šarišskými županmi boli viaceré významné osobnosti uhorských dejín, ako napr. Ján Jiskra (r. 1440-1461), František I. Rákoci (r. 1664-1675), František II. Rákoci (r. 1676-1688, 1694-1701), barón František Klobušický (1701-1708), gróf Ján Pálffy (1711-1720), gróf Mikuláš Esterházy (1761-1764) a iní. Prvým československým županom Šarišskej župy bol od vzniku ČSR do r. 1920 dr. Pavel Fábry (1891-1959), ktorý bol zároveň vládny komisárom pre východné Slovensko.

Po nariadení Márie Terézie (1740 - 1780), podľa ktorého bola každá stolica povinná postaviť si v mieste svojho sídla novú administratívnu budovu, bola v r. 1769-1770 postavená skutočne reprezentatívna budova župného domu. Rozsiahlou prestavbou došlo k spojeniu dvoch poschodových renesančných domov, patriacich v tom čase rodine Medňanskovcov, s náročným poschodovým domom prešovského kníhtlačiara F. Paracelsa. Vznikla tak monumentálna budova palácového typu s priestranou sálou na poschodí, spojená sieťou chodieb s ďalšími miestnosťami. Bohato členené priečelie s dvoma vstupnými portálmi bolo na vrchole zakončené trojuholníkovým štítom (tympánom) s reliéfom súdu kráľa Šalamúna, ktorý je dodnes ozdobou tejto stavby. Zaujímavé je široké schodisko s balustrádou, ktoré vedie do priestrannej sály s korýtkovou klenbou. Ostatné miestnosti sú zaklenuté lunetovými a pruskými klenbami, resp. zakryté rovnými stropmi so štukovými zrkadlami. Župný dom slúžil svojmu pôvodnému účelu viac ako poldruha storočia, a to až do konca r. 1944. V období prvej Slovenskej republiky (1939-1945) bol sídlom Šariško-zemplínskej župy.

Počas svojej existencie musela budova župného domu prejsť niekoľkokrát rôznymi adaptačnými prácami. Značne poškodená bola najmä po veľkom požiari 6. mája 1887, keď oheň zničil aj značnú časť mestského jadra. Za krátky čas bola budova obnovená a ďalej slúžila svojmu účelu.

K vážnejšiemu poškodeniu budovy došlo 20. decembra 1944 počas náletu sovietskych lietadiel. Po vojne bol župný dom postupne rekonštruovaný, aby poskytol priestor viacerým inštitúciám.

Prebraté z knihy: Sprievodca po historickom Prešove
(http://universum-eu.sk/knihy/062_2006-sprievodca.html)

